Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Δημ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης.
Γιάννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Ζήνωνος
Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια

Βασίλειος Δ. Φόρης

doi: [10.12681/makedonika.964](https://doi.org/10.12681/makedonika.964)

Copyright © 2014, Βασίλειος Δ. Φόρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φόρης Β. Δ. (1971). Δημ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης. Γιάννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Ζήνωνος Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια. *Μακεδονικά*, 11(1), 480–483. <https://doi.org/10.12681/makedonika.964>

Δ η μ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης (Βραβείον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Μακεδονική Βιβλιοθήκη 27. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 79 μὲ 8 εἰκόνες ἐντὸς κειμένου.

Γιά ννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Νέα Ὑόρκη [1971], σελ. 104.

Ζήνωνος Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια. Ἀθήναι 1971, σελ. 318.

Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ διαπιστώνει κανένας ὅτι στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τῆς περιφημῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, τῆς ἄκρατης τεχνοκρατίας καὶ τῆς ἐκμηχάνισης τῶν πάντων, βρίσκονται ἀνάμεσά μας ἄνθρωποι ποὺ ὄχι μόνο παθαίνουναι μὲ τὸ μητρικὸ γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, παρὰ καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ ζωντανέψουν ἀποτυπώνοντάς το ἑξῆς ἐντὸς τοῦ ἴδιου, τὴν λέξεις καὶ τὸ ὄψος τοῦ. Ἡ προσπάθειά τους αὐτὴ ἀξίζει τόσο πρὸς τὸν ἑαυτὸν, ὅσο σκέπτεται κανένας τὶς μεγάλες δυσκολίες ποὺ παρουσιάζονται στὴν ἀπόδοση τοῦ ἰδιωματικοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ γενικότερα στὴ σύνθεση τῶν κειμένων.

Οἱ τρεῖς συγγραφεῖς παρουσιάζονται ἐδῶ μὲ τὴν κοινὴ αὐτὴ κριτικὴ, γιατί κοινὸς εἶναι ὁ σκοπὸς ποὺ ἐπιδιώκουν, κοινὰ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦν, κοινὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναγνωστικὸ τους... κοινὸ: ἀπευθύνονται κυρίως στοὺς συμπατριῶτες τοὺς Δυτικομακεδόνες, ἰδίως τῆς Σιατίστης καὶ τῆς Κοζάνης, μιλώντας τοὺς στὸ ντόπιο γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, γιὰ νὰ τοὺς ἀφηγηθοῦν ἢ νὰ τοὺς θυμίσουν εὐπράγελες ἱστορίες τῆς παλαιᾶς κυρίως «καλῆς ἐποχῆς», νὰ τοὺς διασκεδάσουν καὶ ἐνδεχομένως νὰ τοὺς διδάξουν. Καὶ τὸ πετυχαίνουν αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο τοῦ, ζωντανεύοντας ἔτσι γνωστὰ στοὺς παλαιότερους πρόσωπα καὶ ἀξέχαστες ἐποχές, καὶ δίνοντας ταυτόχρονα πλούσια τροφὴ ὄχι μόνο στοὺς γλωσσολόγους, παρὰ καὶ στοὺς λογράφους καὶ ὡς ἓνα σημεῖο καὶ στοὺς ἱστορικούς.

Ὁ Κ. Δημήτριος Παπαναούμ, συνταξιούχος τώρα ἐκπαιδευτικὸς, εἶναι γόνος παλαιᾶς οἰκογένειας τῆς Σιατίστης καί, μολονότι μένει ἀπὸ χρόνια στὴ Θεσσαλονίκη, ἔχει κλεισμένη μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ τὴ γενεαίειρά τοῦ καὶ περιγράφει πολλὰ ζωντανὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς καὶ τὶς πράξεις τοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λαογραφικὸ ὕλικό τοῦ βιβλίου τοῦ, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἄμεσα, δίνει καὶ ἐντεκα ἡθογραφικὰ ἀφηγήματα μὲ θέματα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιά, τὰ Φῶτα, τὶς Ἀποκριές, τὴν Πρωτομαγιά, τὸ Πάσχα καὶ τὸ Δεκαπενταύγουστο. Οἱ τύποι τοῦ Κ. Παπαναούμ προβάλλουν στὰ κείμενα αὐτὰ μὲ ὅλη τὴ φυσικότητά τοὺς. Τὸ μεγάλο προσόν τοῦ συγγραφέα εἶναι ὅτι ἀφήνει τοὺς ἥρωές τοῦ ν' ἀφηγῶνται μόνοι τοὺς σὲ ἄλλους πάλι ἥρωες τὰ «κατορθώματα» ἢ τὰ παθήματά τοὺς, καὶ μὲ αὐτὸν τὸ διάλογο, μὲ αὐτὴ τὴν ἀπομάκρυνση τῆ δικῆς τοῦ ἀπὸ τὰ ἱστοροῦμενα, πείθει ὅτι πέτυχε νὰ φωτογραφίσῃ τοὺς ἰδιωματικούς τύπους καὶ τὴ γλῶσσα τοὺς. Ὁ συγγραφέας ἔκαμε πολλὰ καλὰ ποὺ ἔβαλε, ὅπου χρειάστηκε, λίγα εἰσαγωγικά δικά του λόγια πρὶν ἀπὸ τὰ κείμενα καὶ ἔδωσε ὕστερα μαγνητοφωνημένη σχεδὸν τὴ συνομιλία τῶν Σιατιστινῶν, ποὺ στήνονται ὁλόρθοι μπροστὰ στὸν ἀναγνώστη. Χωρὶς νὰ παραβλέπω διόλου ὡς δευτερεύουσες πολλές, πάρα πολλές ἄλλες, τέτοιες ζωντανὲς εἰκόνες, ἀναφέρω μία μόνο: ἀφηγεῖται μιὰ Σιατιστινὴ σὲ μιὰν ἄλλην πῶς τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων οἱ συντροφικὲς τῶν νέων κόλιασαν ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς τῆς Σιατίστης τὰ «κόλιαντα» καὶ πῶς ἤρθαν καὶ στὸ δικό της σπίτι: «Ἀρχινοῦν νὰ χτυποῦν ν' πόρτα μ' κ' νὰ τραγοῦν τὰ «κόλιαντα». Φτάν' ἵκει π' λέει τοῦ τραγοῦδ' «Κὶ σὰ δὲν ἔχεις κόλιαντα, δῶς» μας ἓνα κουρίτσι. — Κὶ τί τοῦ θέλεις, γάϊδαρι, τοῦ ξένου τοῦ κουρίτσι;» Ἰγὼ ἰλῶ ἀπὸ μέσα μ' κ' λέου δὲ βγαίνουν νὰ τσ' δώσουν τὰ κόλιαντα ἂν δὲν τοῦ σώσω. Κὶ δὲν τοῦ σταματοῦν. Λὲν κὶ παρακάτ': «Νὰ τοῦ φιλῶ, νὰ τοῦ τσιμπῶ, νὰ μὶ ζισταίνει τοῦ βράδου». Πάιρνου τοῦ ταῖ μὶ τὰ κόλιαντα...» (σ. 52). Ἐκεῖνος ὁ μονόλογος τῆς Σιατιστινῆς τῆ ζωγραφίζει κατὰ τὸν πρὸς ὅραιο τρόπο καὶ δικαιώνει τὰ τέσσερα ἐπιθετα ποὺ ἐντελὼς πρόσφατα ὁ καθηγητὴς Κ. Ἀγ. Γ. Τσοπανάκης τόσο εὐστοχα ἀπένειμε σ' ὅλες τὶς γυναῖκες τῆς Σιατίστης: «ἔξυπνες, χαριτωμένες, πειραχτικὲς κὶ ἐρωτιάρες»

(«Σιατιστινή γοητεία», «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Νικ. Σφενδόνη, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 104).

Ἡ περίπτωση τοῦ κ. Γιάννη Γιώβου εἶναι εντελὸς διαφορετικὴ. Ὅχι ἀπλῶς ἐπεμβαίνει στὸ ἰδίωμά, ἀλλὰ τὸ ἀναστατώνει κυριολεκτικὰ μὲ τὰ τοιμηρὰ, τὰ τρελὰ τὸν γλωσσικὰ παιγνίσματα, μὲ ὕφος ὁλότελα προσωπικὸ ἀλλὰ πάντοτε μὲ ὄργανο τὸ ἰδίωμα, μὲ χιούμορ ποὺ συχνὰ δὲ σέβεται οὔτε καὶ τὰ «ἡθικὰ» διδάγματα ποῦ ὁ ἱσὸς πάει (ἦ: θῆθεν πάει) νὰ βγάλῃ ἀπὸ τίς ἱστορίες του, τέλος μὲ μιὰ δομὴ τὰς καίμενά του, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε ἴσως νὰ διεκδικήσῃ καὶ εὐρύτερες λογοτεχνικὰς δάφνες. Ὁ κ. Γιώβος, μὲ πολλὴν ὄντως μαεστρία, δίνει τὴν ἄλλη ὄψη τῶν ἰδιωματικῶν καίμενων: ὥς τώρα συνηθίσαμε νὰ βλέπουμε τὸν ἄπλο καὶ ἀπείριστο ἰδιωματικὸ λόγῳ μὲ τὴ δική του βέβαια ζωντανὰ καὶ παραστατικὴτητα, ἀλλὰ καὶ μ' ἕνα περιορισμένῳ σχετικῷ λεξιλόγιῳ· ὁ συγγραφεὺς ἐδῶ σπάζει αὐτὰ τὰ σύνορα καὶ ἀπλώνεται σὲ σφαίρες ὑψηλῶν ἢ ἐνσυνείδητα ψευδοὑψηλῶν νοημάτων, φιλοσοφεῖ, σαρκάζει μὲ τέχνην τὰ πάντα καὶ δημιουργεῖ τὸ δικό του κόσμῳ. Ἐτσι, «εἰσάγοντάς» μας στὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δώδεκα σπαρταριστὰ διηγητήματά του, στὸ ὁποῖο περιγράφει τὴν ὁμαδικὴ ὑστερία τοῦ χωριοῦ ποῦ, θέλοντάς ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κατὰ τὸν «στοιχειοῦ», νόμισε πὼς τὸ ἀνακάλυψε στὸ πρόσωπο ἐνός... Ἀγγλοῦ ἀρχαιολόγου, γράφει: «Ἡ προουκατάνηψ' εἶναι κακὸ πρᾶγμα. Ἡ δεσιδιμονία χειρότερον. Κι ἡ ἱφικουλουπιστία· τρεῖς μαυρόριττον. Αὐτὲς οἱ τρεῖς αὐτοῖς μποροῦν νὰ ὕπνουσιν λαὸν οὐλόκληρον κι νὰ τοὺν τραβοῦν ἅπ' τ' μὺτ' ἵα ἰδιὸς μὲστέκληρος. Αὐτὲς εἶναι ἡ ἰτία γιὰ τὸν χαταλίκι ποὺνκιν κι ριζίλινιν ὅλου τοῦ χωριοῦ π' ὥς σήμῃρα ἀντρέπουντι κι νὰ ποῦν οἱ κατοικοὶ τ' ποῦ γιννῆ-θκαν» (σ. 13). Ἄλλοῦ πάλι, ἀφοῦ ἰστόρησε τὸ πὼς ναυάγησαν τὰ σχέδια ἐνός νέου... Ἰκα-ρου, ποῦ μὲ τὴν πρώτη δοκιμὴ ἔπεσε ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ οἱ συγγραφανοὶ τὸν ἐβγάλαν «Κρῶ», «κοινωνιολογεῖ» ὁ χαριτωμένος κ. Γιώβος: «Παλιόκοσμι, νὰ μὴν ἰδῆς πρouto-πόρουν. Θαρρεῖς πὼς ὅλα τὰ πειράματα πιγαίν' μὲ τοὺν πρῶτόν...» (σ. 22).

‘Ο κ. Ζήνων Πιτένης έγραφε τα εθνογραφημάτα του γιά μιá 20ετία και πάνω στην έφημερίδα τής Κοζάνης «Αντική Μακεδονία» και στόν τόμο πού παρουσιάζεται έδω αναδημοσιεύει κάπου 100 από αυτά, σχεδόν όπωσ πρωτοδημοσιεύτηκαν. Μé κεντρικών ήρωα τού Λιόλιό, ο κ. Πιτένης αφηγείται νόστιμες και πολύ συχνά υπεράτης ιστορίες τής παλιάς Κοζάνης, αλλά και πρόσφατες έντυπώσεις του από τήν παροικία τών Κοζανιτών στην ‘Αθήνα, προσωπικά του βιώματα, πραγματικά ή έντεχνα πλασμένα, τα ταξίδια του στην Κοζάνη, σκηνές από τήν καθημερινή ζωή τής ‘Αθήνας, ιδιωμένες μέ τό μάτι τού Κοζανιτή τής παλιάς εποχής. Προσωπικό ύφος δημιουργεί όποσδήποτε, αλλά ή αφήγησή του θυμίζει κοζανιτικές συναναστροφές, όπου ιστορούνται τά πάντα, γνωστά έπεισόδια «καρυκεύοντα» δόντως, σκορπίζουν άφθονο γέλιο και διασκεδάζουν τίς συντροφίες. Ζωντανός και έλκυστικός, δέν έπιδρέπει στόν άναγνώστη να διακόψη τήν άνάγνωση τού κειμένου του, άμα τήν άρχισή. ‘Ο κ. Πιτένης αγαπήθηκε πολύ από τό άναγνωστικό του κοινό, γιατί πέρα από τό γέλιο τού χάρισε ποικίλες συγκινήσεις και άκόμα τό θαυμασμό γιά τή διεισδυτικότητα του στην περιγραφή τών άνθρώπινων χαρακτήρων (όπως είναι ό θαυμάσιος έκεινος τοκογλύφος τών σελίδων 47-50). ‘Ακόμα και φαινομενικά άπλές και συνηθισμένες οικογενειακές σκηνές πόσα δέν κρύβουν στό κείμενά του: ‘Ο άρραβωνιαστικός έρχεται τό βράδυ μέ τή συντροφιά του στό σπίτι τής μνηστής γιά φαγοπότι, κι ένας από τούς συνδαιτυμόνες ρωτάει τό νυσταγμένο άδερφακό τής γιαιτί δέν τρώει, γιά να πείσθ ύστερα να κοιμηθί ή ό μικρός: «‘Ι Σάματ’ τρώμι ίμεϊς όί μ’ κρούι τά βράδια κι!!!! ‘Απου ίτότι π’ άρραβωνισάμι ‘ν ‘Αφρατούλα μας, όλου νηστ’κοι κοιμούμισι τού βρδδ’, γιαιτί έρχιτι ού γαιμπρούλιας μί ‘ν παρέα τ’!» (σ. 158). ‘Από τά συγκινητικότερα προσωπικά βιώματα τού κ. Πιτένη είναι κι ή έπίσκεψη του ύστερα από χρόνια στο έξοκλήσι τής Παναγιάς στην Κοζάνη: «Πήγα πρώτα-πρώτα στόν τρανό τώνών Πλάτανου, άπ’ μί φάν’κιν κι’ αυτός ούλίγιου γιρασμένους κι μί τά χαμπιλά τά κλονόρια, πιόμενα... Τούν κοιτάξα, τούν κοιτάξα, κι μί φάν’κιν ότι κι αυτός

μὶ στουχάσκιν κι μὶ καλημέρ'σιν μ' ἓνα σύναγμα στὰ φύλλα!...» (σ. 237).

Πέρα ἀπὸ τὴν ψυχαγωγικὴ ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ τὴ λογοτεχνικὴ ἀξία τους, τὰ κείμενα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀπὸ γλωσσολογικὴ ἄποψη πολύτιμη πηγὴ γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν βόρειων ιδιωμάτων μας καὶ τὴν ἐπισήμανση πολλῶν φαινομένων. Παρουσιάζουν ὅμως καὶ τὰ τρία ἔργα ὁρισμένα μειονεκτήματα ὥς πρὸς τὴν ἀπόλυτη πιστότητα στὴν ἀπόδοση καὶ τῶν φθόγγων καὶ τῶν τύπων καὶ τῶν συντακτικῶν γενικά τρόπων. Στοῦ κ. Παπαναοῦμ τὰ διηγήματα κάνει ἐντύπωση ἡ νομοτέλεια τῆς ἀποβολῆς τοῦ τελικοῦ ἄτονου φθόγγου -ι ὕστερα ἀπὸ ὁρισμένα μόνο σύμφωνα καὶ ἡ διατήρησή του ὕστερα ἀπὸ συγκεκριμένα ἄλλα. Ἐτσι, τὸ τελικὸ ἄτονο -ι ἀποβάλλεται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα: β, δ, θ, μ, π, ρ, φ, ἐνῶ διατηρεῖται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα: γ, ζ, κ, λ, ν, σ, τ, χ, τσ. Ἰδοὺ τὰ παραδείγματα: μουσκεῦ' (46), χὸβ (47), ἀψυχάραβ' (48), κανακεῦ' (56), μπίραβ (59) — ἀνοίγει (49), νὰ φεύγῃ (55) — βράδ' (49), τοῦ πηγὰδ' (54) — ἀγγαρίζῃ (47), χάζι (47), Μὶ φουνάζει (53) — καλὰθ' (59, 60), νάρθ' (61) — ἱτζιούκι (48), τσιρέκι (55), ν' ἀφήκῃ (56), τς κοῦκκ[ο]ι (62) — θέλει (46), κιφάλι (46), τ' Μιχάλη (46), ἀμπέλι (46), κουφουτσὺλι (50), ὄλι (62) — ἀρμουζοῦμ' (46, 50), γκιούμ' (53), τί νὰ κάμ' (56) — κι ἀπουμνεῖ (46), πααίνει (46), φτάνει (48), φούρνοι (48), ριπάνι (55) — τσιράν' (51, 53), π' τ' ἀκατόπ' (50, 62), ζλάπ' (54), χασάπ' (56) — χέρ' (46), ἄχαρ (passim), γουμάρ (46, 48), ἄχοῦρ (46), κθάρ (49), οἱ ἄντρ (62) — νὰ μὴ νῆ τραβήξῃ (46), νὰ ξιφουρτώσῃ (47), τοῦ φέσι (54) — [Σ' ἔτῃ] Σ' ἔσῃ πολλὰ (46, 47, 48...), σπίτσι (46) — κιαμέτι (54), μύτη (55), ἀντέτι (55) — ντσάφ (53), κέφ' (55), τοῦ συντροφ'τς (61) — Μῶχει (46), τῶχει (46), Νάχῃ (46), νὰ τρέχῃ (55) — κλούτσι (48), ἱλάτσι (55), ἔτσι (62). Ἀντίθετα, ὁ κ. Γιώβος (ὁ ὁποῖος δὲ δηλώνει βέβαια πουθενά ὅτι τὸ ἰδίωμα στὸ ὁποῖο γράφει εἶναι τὸ σιατιστινὸ, αὐτὸ ὅμως εἶναι φανερότατο καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν κ. Γ. Μ. Μπόντα στὴν ἐφημερίδα «Δυτικὴ Μακεδονία» τῆς Κοζάνης τῆς 24.4.1971: «...ἡ ἀγνοτερά Σιατιστινὴ διάλεκτος...») παρουσιάζει καὶ ἀποβολὴ καὶ ταυτόχρονα διατήρηση τοῦ τελικοῦ ἄτονου -ι ὕστερα ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ σύμφωνα: γιατρεῦ' (14) ἀλλά: ν' ἀνέβῃ (19) — πλησιάζ' (15) ἀλλά: παρτουρίζει (20) — θὰ νάρθ' (14) ἀλλά: εἶχιν μάθει (19) κτλ. κτλ., καὶ μόνο τὰ δ καὶ d παρουσιάζουν (ὅσο διαπίστῳσα ἀπὸ 2-3 ἀναγνώσεις) συνέπεια: ἀποβολὴ -ι μετὰ τὸ δ, βράδ' (14), σμάδ' (14), καὶ διατήρηση μετὰ τὸ d, λιβέντι (13). Ἐτσι ὅμως καὶ σωστὲς διαπιστώσεις δὲν μποροῦν νὰ γίνουν καὶ τὰ διδαγμένα ἦδη γιὰ τὸ ἰδίωμα κλονίζονται χωρὶς σοβαροὺς ἐπιστημονικοὺς λόγους. Ὅπως ἔχει δεῖξει ὡς τώρα ἡ ἔρευνα γιὰ τὰ βόρεια ιδιώματα, ἡ ἀποβολὴ τοῦ φθόγγου τελεῖται κανονικά, καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴ Σιάτιστα ὁ καθηγητῆς κ. Α. Γ. Τσopanάκης σημειώνει: «Τὸ ἰδίωμα εἶναι ἀυστηρὰ βόρειο. Ὅπου ὑπάρχουν ἀποκρυσταλλωμένοι τύποι ποὺ δὲν ἐπηρεάστηκαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τὴν Κοινὴ τῆς ἐποχῆς, ἐκεῖ οἱ νόμοι τῆς ἀποβολῆς τῶν ἄτονων *ou* καὶ *i* καὶ τῆς στένωσης τῶν ἄτονων *o* καὶ *e* σὲ *ou* καὶ *i* εἶναι ἀυστηροί: *απ' κάζου*,... *οὐπέρου*...» («Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα», «Μακεδονολογία» 2, 1950, σ. 269). Ὑστερα ἀπὸ αὐτά, θὰ ἔμοιαζε μεγάλῃ ἡ ἀπαίτηση, νὰ ξεχωρίζουν στὴ γραφὴ οἱ τελικοὶ συμφωνικοὶ φθόγγοι, γιὰτὶ βέβαια ἄλλως προφέρεται τὸ *κάτ* (=κάτω, κάτω) καὶ ἄλλως τὸ *κάτ'* (=κάτι), ἄλλως *ρίε* (=ρίξου) καὶ ἄλλως νὰ *ρίε'* (=νὰ ρίξῃ) (αὐτὰ γιὰ τὴν Κοζάνη τουλάχιστο ἰσχύουν ἀπόλυτα), ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα γιὰ τὴν ἐπιστήμη τῆς γλωσσολογίας ἔχει πολὺ μεγάλῃ σημασία. Αὐτὸ εἶναι ἓνα μόνο παράδειγμα. Θὰ μπορούσε κανεῖς ν' ἀπαριθμήσῃ καὶ μερικὲς ἄλλες ἀντινομίες: στοὺς δύο Σιατιστινοὺς ὡς πρὸς τὴν ἀνάμεικτη χρῆσι τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου γ- πρὶν ἀπὸ -ε καὶ -ι: *Γιράνεια*, *Γιρανιώτι* — *νναϊκίς* *Ξιλάτι* (Παπαναοῦμ 63-52,68 κτλ.), *ιά* - γιὰ (Γιώβος, passim)· τὴ συντακτικὴ χρῆσι «*τς εἶπιν*» γιὰ τὸν ἐνικό στὰ θηλυκά (Πιτένης, *συχνά*) ἀντὶ τοῦ μόνου γνήσιου κοζανίτικου: *ν εἶπιν* καὶ ἄλλα· καὶ πάλι τὸ ἀνακάτεμα τῶν Σιατιστινῶν ὡς πρὸς τὸ σύμπλεγμα -τι-, ποὺ ἄλλοτε τὸ ἀποδίδουν ἔτσι καὶ ἄλλοτε, πιδ γνήσιαι, νομίζω -ται-: *ιασιί*, *πότσι*, *τσι* (=γιατί, πότε, τι) κτλ. Γιὰ πολλὰ ἀπὸ αὐτά βέβαια μὲ τὸ δικίον τους μποροῦν νὰ ἐπικαλεστοῦν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὅχι μόνο τὸν ἀσυμβίβαστο μὲ τέτοιες εἰδικὰ δουλειὰς δαίμονα

τοῦ τυπογραφείου ἀλλὰ καὶ τὸ δικαιολογημένο ξεγέλασμα τῶν ματιῶν τους, ποῦ χρόνια ἔχει συνηθίσει στὴν κοινὴ μορφή τῶν λέξεων. Πρέπει ὁμως καὶ οἱ ἴδιοι νὰ καταβάλλουν πολλαπλὲς προσπάθειες ὅταν τυπώνουν ἰδιωματικὰ κείμενα κι ἀκόμα ν' ἀποφεύγουν ὅσο γίνεται ἐκείνην ἐκεῖ τὴν «ἐπέμβαση τῆς πένας» σὲ μυστικὲς ἀποχρώσεις ποῦ μόνο τὰ ἰδιώματά μας ξέρουν νὰ τίς ἀποτυπώνουν. Ὄταν ἀφήσουν νὰ κυλήσῃ ὁ ἰδιωματικὸς λόγος φυσικά καὶ αὐθόρμητα, θὰ ἔχουν νὰ δώσουν πολὺτιμα στοιχεῖα στὴν ἐπιστήμη. Ἐνα τελευταῖο παράδειγμα: Διδάσκει τὸ Συντακτικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ὅτι μαζί μὲ τ' ἄλλα καὶ τὸ δοξαστικὸ ρῆμα *θαρρῶ* παίρνει γιὰ ἀντικείμενο εἰδικὴ πρόταση ποῦ ἀρχίζει μὲ *ὅτι* ἢ μὲ *πὼς*: «Θαρρῶ πὼς καλύτερα εἶναι νὰ μείνουν» ἐδῶ» (Ἀχ. Τζαρτζάνου, Νεοελληνικὴ Σύνταξις ²2, 1953, §238, σ. 52-53). Κι ἔτσι γράφουν οἱ δύο ἀπὸ τοὺς τρεῖς συγγραφεῖς μας: «Θαρρεῖς πὼς ὅλα τὰ πειράματα...» (Γιώβος, 22· βλ. καὶ παραπάνω), «Θαρροῦν οἱ φουκαράδες ὅτι τὰ ζῆσ'ν χίλια χρόνια», «Ἰγὼ σ'ν ἀρχὴ θάρσα ὅτι τὰ μοιράζν μπαχτιαβὰ» (Πιτένης, 68, 79). Γνησιότερα ὁμως ἀποδίδει τὴ σύνταξη (καὶ τοῦ κοζανίτικου ἰδιώματος) ὁ Παπαναούμ γράφοντας: «Θαροῦσαν εἶχιν ἀκουμπήσει οὐ χαλβὰς στὴ γλώσσα τα» (54), χωρὶς τὸ *ὅτι*, τὸ ὁποῖο παραλείπεται καὶ στὴ σύνταξη τοῦ *βλέπω*: «Γλέπς δὲ σ' ἄφκαν μαναχὴ σ' στὴ Σιάτιστα» (Παπαναούμ, 62· πβ. τὸ *λέγω* στὰ κοζανίτικα: «*Εἴπω* τὰ *ρθῆ*» κτλ.). Οἱ ἀξιολογῶνται συντάκτες τῶν ἰδιωματικῶν κειμένων ἔχουν ὅλες τίς δυνατότητες νὰ κάνουν πολυτιμότερη τὴν πολὺτιμη προσφορά τους καὶ στὴν ἐπιστήμη.

Ἰνστιτούτον Νεοελληνικῶν Σπουδῶν
(Ἱδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Δ. ΦΟΡΗΣ